

A fény költője Rózsássy Barbara:
Éjszakai tárlat
Szerk. Kárpáti Kamil,
Stádium, Bp., 2009.

Negyedik verseskönyve, az *Éjszakai tárlat* a költői formák kiváló ismerőjének és egyéni kombinációk létrehozójának mutatja Rózsássy Barbarát. Kötetének első felében gyakran használ szabályos hexametereket, amelyek „mellesleg” három-három *adoniszi kólónra* bonthatók. Rímelnék is, és ezzel a *leoninus* egyik változatát valósítják meg. A kötet egy másik verscsoportja szonettek-ből áll, amelyeknek sorai ezúttal két-két *adonikusra* feleződnek. Ezek ritmusa (– ∪ ∪ / – –) az erős meggyőződést, a gondolat véglegesítését érezteti. Ha a költeményen végigvonul ez a versláb-kombináció (kólón), a vers gondolati egységei külön-külön zenei nyomatékokat kapnak. A magyaros tagolással szimultán módon egyeztethető ez a sorfajta. A belső magányosság, a földi üdvösség s a költői küldetés kérdéseit feszegető Rózsássy Barbara a gondolati költészet eszközeként használja ezeket a bonyolult formákat. Fontosnak tartom ezt, mert az erősen kötött versformák sokszor üres, manierisztikus játszadozásra csábítják a csekély gondolati gyúanyaggal fölszerelt költőket.

A *manierizmus* olyan szempontból jöhet szóba Rózsássy Barbarát illetően, ahogy a késő reneszánsz művészetre értjük – Balassira vagy akár Shakespeare-re és a posztreneszánsz festőkre, a barokkba hajló korszak e kiválóságairól szólva. Nem abban az értelemben tehát, amelyben a formai bravúroskodásra törekvő honi poétákat és poetesszákat, a tizenharmadik–tizenkilencedik század fordulóján működő *mesterkedő* költőket emlegetjük. Ők többnyire már kihulltak az idő rostáján, bár Weöres Sándor antológiája, a *Három veréb egy szemmel* felvonultatja a „rímkovács” Kovács József, Mátyási József, Édes Gergely és Molnár Borbála maníros-manierista verseit. Nagyaink is írtak olykor (a hangzás szépségével betelni nem tudván, vagy akár tréfából) bravúrverseket, keresett vagy túllontúl választékos rímekkel, bonyolult ritmusban. Ismerjük Csokonai, Petőfi, Arany, Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád vagy József Attila gazdagon díszített és szórakoztatón játékos költeményeit. Ezekből tudható, hol válik el a *mesteri* (kicsit hamisan hangzó szóval a „profí”) költészet a *műkedvelői* („amatőr”) verseléstől. Az igaziak sem tagadták meg a közönségtől a pompát, vagy annak paródiáját.

Formai igényességével Rózsássy Barbara nem csupán előnyt szerzett magának a puritánabb formák és a

szabadversek művelőivel szemben, hanem bizonyos hendiiket is vállalt. A sporthasonlatnál maradvá, ólomsúlyokat szerelt magára, mint az olimpiai bajnokságára készülő Balczó András emlékezetes terepfutói edzésein. A költő is tudja: ha a kölöncöket leveti magáról, láthatatlan szárnyak segítik a könnyed futásban.

Igazságtalanság volna öncélúsággal vádolni formaművészetét: a gondosan kimunkált szépséggel szolgálni akar. Magas tétre összpontosít. Verseiben egyrészt a reneszánsz idején (főként Itáliában) még ismert teljességre törekszik, amely a mai életben csak hősies és magányos erőfeszítések árán vívható ki. Másrészt – ugyanilyen maximalizmussal – az időtlent, az örökérvényűt szeretné megragadni a lírai pillanatban. Ezek a momentumok azonban nem hirtelen ráismerések, mint a pillanatnyi benyomások híveinél, hanem hosszas szemlélődések és meditációk megszenvedett eredményei. Esménykereső költőnek tartom Rózsássy Barbarát: igazi idealista, aki a megmérgezett mindennapok fölé emelkedve, egy visszavisszatérő, rejtett Ikarosz-metaforával szeretné minél jobban megközelíteni – szellemi értelemben persze – a nagybetűs Fény forrását, a Napot, illetve annak éterikus megszemélyesítését, olyasféleképpen, mint ahogy a görögök képzeltek el Zeusszal, Héliossszal, Apollóval és minden nép a maga isteneivel.

Ha költői szemléletét és írásmódját stílustörténeti kategóriákkal szeretném jellemezni, akkor azt mondom: Rózsássy Barbara *modern parnasszista*. Ez össze is egyeztethető a régebbi kötetekből kitetsző képzőművészeti vonzalmaival csakúgy, mint verseinek választékos formanyelvével, amely a *pernasszien* költőkre emlékeztet. Egy akkurátus műelemző talán *preraffaelitának* nevezné, hiszen korábbi kötetében a Dante iránti vonzalma uralkodott, a mostaniban Petrarcat emlegeti visszatérően, az itáliai reneszánsz festők közül pedig Mantegna *Parnasszus* című festménye tartja bűvöletében (ennek egy részlete látható a remekül sikerült könyvborítón). Rátalált a festő Janus Pannonius-portréjára is – szívet melengető tény lehet számára, hogy latin nyelvű költészetünk e nagymestere is onnét hozta kultúráját bő fél évezreddel ezelőtt, ahonnét jórészt ő a magáét. Donatello lovageszményt kifejező lovasszobra, a *Gattamelata* is fontos motívum a kötetben. A sok évszázados művelődéstörténeti hagyomány híven kifejezi ízlését csakúgy, mint életérzését, mely ezt táplálja. A művészettörténet mindeme régi csodáival olaszországi tanulmányútján, főként Padovában, Mantovában (Vergilius szülőhelyén és Mantegna Louvre-ban őrzött festményének eredeti helyén), Rómában és Velencében ismerkedett meg közelebbről. Az említett költők és művészek vala-

mennyien a fiatalon meghalt Raffael előttiek, még Mantegna is, aki ötven évvel előbb született az urbinói festőnél, és hosszú élete során inkább lángelméjű előkészítője és megalapozója volt az érett reneszánsz festészetnek, mint betetőzője.

Rózsássy Barbara nem csupán önnön arcmását ismerhette föl a címlapkép egyik nőalakjában, hanem mindazt, ami életre szólón megbűvölte őt az olasz kultúra ma is elevenen ható régiségéből. Magasrendű erkölcsiséget olvasott ki a festő műveiből: az erény és a bűn küzdelmét, melynek tragikus felhangjait köszönheti. Nem törődik vele, mit mondanak a „modernnek”, miként tagadják meg ezt a rendkívül gazdag, esztétikummal áthatott, minden ízében emberséges áramlatot. Ebben lelt otthonára csakúgy, mint költői világára. Ide vonzzák vágyai – s mióta hosszabban Itáliában időzhetett, most már nosztalgiai is. Nem pusztán tetszésről, gyönyörködésről van szó, hanem a harmonikus embereszeménnyről is, melyet ebből a „kultúrkörből” (Spengler, Toynbee) hozott haza, s egyre inkább eltávolítja mindattól, ami korunk emberi állapotára jellemző itthon és világszerte. Mindamelllett a modernség egyik előfutára, Rimbaud művészi kínjai is megvilágítják számára, hogy a modern ember micsoda kísértésekkel néz szembe a mindent áruvá változtató világban.

Elismerésre készlet az eltökéltség, amellyel az idő fölötti értékek világába tekint. Nem „múltba fordulást” mondtam, az efféle minősítések már a költő születése előtti időkben is zavartak megbélyegző szándékkal. A költő ne meneküljön a múltba korunkból – hangzott a verdikt. Valójában jogos a visszarévedés akkor is, ha a jelen bírálataként értődik, és akkor is, ha a választott művelődéstörténeti hagyományban sejlenek föl a jövőben elérendő célok.

Érdemes arra figyelni, amit Rózsássy saját nemzedékének megbecsüléssel megszólaló kritikussai, a harmincévesek írtak korábbi köteteiről – az utószót író Kárpáti Kamil idézi őket. Prágai Tamás jól vette észre, mennyire fontos ebben a költészetben „az alkotást megzabolázó, annak keretet adó techné, a hangsúlyosan kötött forma”. Szentmártoni János szerint a költőnek „nem önkifejezése, hanem önmegvalósítása a vers” – persze nem a sikerben való tetszelgés, hanem a babitsi vagy a weöresi költőiség értelmében, tenném hozzá; a költő egyre inkább méltó lehet mestereihez, ha nem enged semmiféle kordivatnak. Vincze Ferenc megállapítása szerint „a megszólaló csak egy másik entitás fényében, tükrében – biztonságában és jelenlétében – tud »szóhoz« jutni”. Ezt azzal toldanám

meg, hogy az eleinte nárcizmusra hajlamos Rózsássyt most már a belső magányában berendezkedő embernek látom, aki a hozzá fordulókkal megosztja kincseit. Nemcsak attól remél megváltást, hogy szavai visszhangot vernek mások lelkében: az *Éjszaki tárlat* költője az éjszaka dialektikus ellentétpárjaként *fényhozóként* szól hozzánk. Kevesen szólítják meg manapság olyan bensőségesen az olvasót, mint ő. De nem „pajtáskodik”: néha olyan komoly szavúnak érzem, mint az Éj Asszonyát a *Csongor és Tündéből*. Őt magát – ezzel szimmetriában – a Fény Asszonyának nevezném: következetesen számol le a sötétséggel, mely lehet tudatlanság, a szépre való vakság, süketség vagy elveszejtő gonoszság. Legfőbb hivatásának a fáklyavivő – ha nem is a lázadó Prométheusz, de a múzsák előtt a világító fényisten, Apolló – szerepét választotta. A fény–sötét a legfőbb ellentét számos versében; csillogón szép formáival ennek a küzdelemre felszólító kontrasztnak ad költői keretet. Gyakori motívuma a jelképes tükör – mint aki József Attila fölismerésére jutott, mely szerint „hiába fürösztöd önmagadban, csak / másokban moshatod meg arcodat”. Egyik költői képe élő metafora: a kirakat mögötti tükörben a társ vagy barát arcára vetül a saját képem.

Lehetséges, hogy a választott poétikai formák szigorú kötöttségeivel túlságosan nagy akadályt gördített ön maga elé: a bravúrokra képessé tevő, mégsem mindenre korlátlanul alkalmas magyar nyelv fordulatait néha mesterkélt alakzatokba vonja össze, hogy meg ne döccenjen a ritmus. Nem ok nélkül figyelmeztetik őt kritikussai, hogy az „alkotói izzás nem mindenütt hatja át a formát”, és – ahogy Rózsássyt magát idézi Vincze Ferenc – „saját nyelve helyenként a forma igájába szorul”. Küzdelme a formával s a formáért így is becses érték.

Újabb verseiben a magyar nyelv természetével jobban összeegyeztető formát dolgozott ki: ütemhangsúlyos, rímtelen hatosokat használ. Ez fesztelenebb versbeszédre képesíti. Megtartja formaművészi tapasztalatait: koriambusokkal és más időmértékes verslábakkal élénkíti a magyaros ütem egyhangúságát. Költői kedélye ugyancsak oldottabbá vált: megjött az ironikus kedve, humora is szóhoz jutott, anélkül, hogy ars poeticaja veszített volna komolyságából. Belső megvilágosodásra törekedve, saját démonaival szembenézve, s az egykori, itáliai újjászületés, a *risorgimento* példáiból merítve, a mindnyájunkat szabadabbá tevő világosság és a testi-lelki harmóniaeszmény terjesztője líránkban.

Alföldy Jenő